

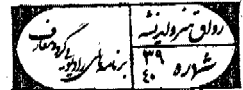
اشاره

این مقاله به بررسی آسیب‌شناسانه و موردی برنامه‌های رادیویی مختص مناسبات مذهبی می‌پردازد که می‌تواند در زمینه شیوه پژوهش و تحلیل برنامه‌های مذهبی مورد توجه علاقه‌مندان به پژوهش رسانه‌ای قرار گیرد.

درآمد

اداره کل صدای استان‌ها در راستای تحقق اهداف سازمانی و سیاست‌های مصوب خود، از سال‌های گذشته اقدام به طراحی و تدوین دستورالعمل ارزیابی برنامه‌ها نموده و متعاقب آن کمیته‌های ارزیابی را در مراکز استان و همچنین در اداره کل صدای استان‌ها (ستاد) تشکیل داده است. این اقدام در سال‌های اخیر، ضمن حمایت و پشتیبانی حوزه معاونت امور مجلس و استان‌ها با قوت و شتاب بیشتری ادامه یافته و با بهره‌مندی از کارشناسان صاحب‌نظر و آشنا به کار در بخش صدا، بسیاری از برنامه‌های صدای مراکز را بازشنوایی و ارزیابی شده است.

بررسی حاضر با نام دیدگاه‌های کارشناسی و ارزیابی برنامه‌های رادیویی گروه معارف مراکز استان‌ها حاصل ۱۲۱ جلسه دوساعته کارشناسان و ارزیابان برنامه است که در طی ۲۴۲ ساعت، موفق به بازشنوایی ۱۷۵ برنامه از نوع ب و ج با موضوع معارفی شده‌اند. در طی این مدت، ارزیابان ۸۰۶۸ ساعت برنامه را بازشنوایی و نظر خود را در فرم‌های مربوطه ثبت نمودند. این کارشناسان متشکل از سه تهیه‌کننده رادیویی، یک نویسنده رادیویی و چهار کارشناس ارزیاب برنامه‌های رادیویی بودند و برنامه‌های ارسالی در موضوعات معارفی را از ۲۸ مرکز استان که در طول تیرماه لغایت دی‌ماه گذشته (طی ۶ ماه) تولید و پخش شده بودند، نقد و ارزیابی کردند. امید است گزارش بررسی حاضر که نتیجه تلاش جمعی و اظهارنظر صائب ارزیابان برنامه‌ای است،

بتواند با تاثیر بر نگاه دست‌اندرکاران رسانه، منجر به اثرگذاری مضاعف این گونه برنامه‌ها بر مخاطبان شود.

معرفی

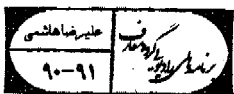
صدای مراکز استان با توجه به تعهدات تولید و پخش سالانه خود، هر ساله هزاران ساعت برنامه در قالب‌ها، موضوع‌ها و طبقه‌های مختلف تهیه و پخش می‌کند. در این میان بخشی از برنامه‌ها در حیطه برنامه‌های گروه معارف قرار دارند که با توجه به ویژگی و اهمیت، موضوع و مخاطبان آن از اهمیت خاصی برخوردارند، به ویژه آن‌که در ایام و مناسبت‌های ویژه مذهبی این گونه برنامه‌ها در ساعات‌های اوج برای مخاطبان مختلفی پخش می‌شوند. مطابق آمار موجود، تعهدات برنامه‌سازی رادیویی مراکز در سال مورد بررسی، بالغ بر ۱۰۳۶۷۰ ساعت بوده است که ۱۷٪ از کل این برنامه‌ها، مربوط به گروه معارف اسلامی است.

مشخصات

✓ مطابق جدول شماره یک، از میان ۳۲ مرکز، برنامه‌های گروه معارف ۲۸ مرکز با مجموع ۱۷۵ برنامه و جمع کل ۸۰۶۸ ساعت برنامه، توسط کارشناسان ارزیابی شدند که در این میان مراکز آذربایجان شرقی، بوشهر، خراسان جنوبی و خراسان شمالی فاقد ارزیابی هستند؛ زیرا برنامه‌های معارفی خود را ارسال نکردند. در میان این ۲۸ مرکز، مرکز کرمان با ۲۰ برنامه (۱۱/۵٪)، مرکز خراسان رضوی با ۱۲ برنامه (۶/۹٪) و مراکز گیلان و سیستان و بلوچستان هر یک با ۱۱ برنامه (۶/۳٪) بالاترین تعداد برنامه‌های ارزیابی شده را به خود اختصاص داده‌اند و در مقابل، مرکز اردبیل با یک برنامه (۰/۶٪) و مراکز آبادان، قزوین، کرمانشاه، مهاباد و همدان هر یک با ۲ برنامه (۱/۱٪) کمترین سهم را در ارزیابی برنامه‌های معارفی داشته‌اند.

✓ از نظر زمان برنامه و بر حسب دقیقه، مرکز کرمان با ۶۸۵ دقیقه (۲۰ برنامه) بالاترین زمان برنامه‌های ارزیابی شده گروه معارف را به خود اختصاص داده است و مرکز اردبیل با ۷۰ دقیقه (یک برنامه) کمترین سهم زمان برنامه ارزیابی شده را دارد. ذکر این نکته ضروری است که اختلاف جمع مدت برنامه‌های ارزیابی شده، ناشی از زمان متفاوت برنامه‌ها است. به طوری که مرکز همدان با دو برنامه ۳۰ و ۶۰ دقیقه‌ای در مجموع دارای ۹۰ دقیقه برنامه ارزیابی شده و مرکز مهاباد با دو برنامه ۶۰ و ۶۱ دقیقه‌ای دارای ۱۲۱ دقیقه برنامه ارزیابی شده است.

✓ از نظر مدت برنامه‌های ارزیابی شده مراکز، طبق استاندارد پخش، تعداد ۶۹ برنامه معارفی دارای مدت زمان ۳۰ دقیقه است که ۴۰٪ مجموع زمان برنامه را به خود اختصاص داده است و نشان‌دهنده تمایل برنامه‌سازان و تهیه‌کننده‌ها به ساخت برنامه‌های ۳۰ دقیقه‌ای است. ضمن آن‌که ۲ برنامه ۷۵ دقیقه‌ای، ۱۵ برنامه ۹۰ دقیقه‌ای، هفت برنامه ۱۲۰ دقیقه‌ای و سه برنامه ۱۸۰ دقیقه‌ای نیز تولید شده که شامل برنامه‌های منتهی به زمان افطار یا وقت سحر بوده است و بر

حسب ضرورت (پخش ادعیه، تلاوت قرآن و نیایش) بالا رفتن زمان برنامه را سبب شده است.
✓ از مجموع ۱۷۵ برنامه گروه معارف، ساختار ۱۶۶ برنامه (۹۵٪) ترکیبی ساده بوده و تنها ۹ برنامه (۵٪) با ساختار ترکیبی-نمایشی تولید شده‌اند.

تحلیل شاخص‌های محتوایی

✓ از نظر توجه برنامه‌سازان گروه معارف به اهداف و سیاست‌ها و افق رسانه - شامل باورهای دینی، وحدت و امنیت ملی، تحکیم مبانی انقلاب اسلامی، نهضت نرم‌افزاری و... - ارزیابان به ۹۹ برنامه (۵۶٪) از مجموع ۱۷۵ برنامه، امتیاز بالا داده‌اند و ۶۱ برنامه (۳۵٪) در رده متوسط ارزیابی شده‌اند. ۴٪ در طبقه خیلی بالا و ۱۵٪ نیز در طبقه پایین ارزیابی شده‌اند.

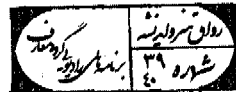
✓ از نظر رعایت ضوابط پخش با در نظر گرفتن معیارهای مغایر نبودن مفاهیم محتوایی برنامه با موازین شرع و مبانی فرهنگی و تبلیغی سازمان، ۱۴۰ برنامه (۸۰٪) از مجموع ۱۷۵ برنامه، در طبقه کیفی متوسط، ۳۴ برنامه (۲۰٪) در طبقه کیفی زیاد ارزیابی شده‌اند که نشان‌دهنده توجه برنامه‌سازان گروه معارف مراکز استان به رعایت ضوابط پخش برنامه‌ها در حد متوسط و زیاد بوده است.

✓ درباره میزان توجه تهیه‌کنندگان معارفی مراکز استان به منابع محلی و منطقه‌ای، ارزیابان، ۱۱۴ برنامه (۶۵٪) از مجموع ۱۷۵ برنامه را در حد متوسط ارزیابی کرده‌اند، پس از آن ۳۳ برنامه (۱۹٪) در طبقه کم و ۲۸ برنامه (۱۶٪) در طبقه زیاد ارزیابی شده است. از آن‌جا که توجه به منابع محلی و منطقه‌ای موجب توجه شنونده‌های محلی به برنامه‌ها می‌شود، از این رو توجه به زبان و گویش محلی، موسیقی مناطق و سوزهای استانی در جذب و جلب مخاطبان برنامه، تأثیرگذاری زیادی خواهد داشت و جا دارد تهیه‌کنندگان محترم برنامه‌های معارفی به این موارد توجه بیشتری نشان دهند.

✓ در حوزه بهره‌گیری از منابع پژوهشی و تحقیقی در برنامه‌های معارفی، از مجموع ۱۷۵ برنامه، تعداد ۱۲۷ برنامه (۷۳٪) در طبقه متوسط ارزیابی شده‌اند. ۴۳ برنامه (۲۴٪) در طبقه زیاد و پنج برنامه (۳٪) نیز در طبقه کم ارزیابی شده‌اند. توجه به این شاخص از سوی نویسندگان و تهیه‌کنندگان موجب می‌شود که اطلاع‌رسانی معارف دینی به مخاطبان از پشتوانه‌های تحقیقی و پژوهشی برخوردار باشد؛ این مهم موجب غنای برنامه و بهره‌مندی مخاطب می‌شود.

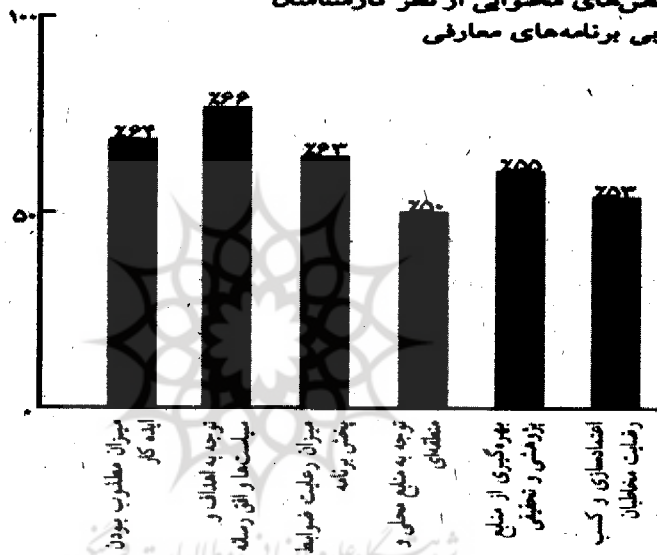
✓ از نظر اعتمادسازی و کسب رضایت مخاطبان، کارشناسان ارزیاب، بیشتر برنامه‌ها را در رده ضعیف و متوسط ارزیابی نموده‌اند، به طوری که ۷۰ برنامه (۴۰٪) در طبقه ضعیف و ۶۶ برنامه (۳۸٪) در طبقه متوسط ارزیابی شده‌اند. ۱۴۴ برنامه (۸۳٪) در طبقه متوسط و پایین‌تر و فقط ۳۱ برنامه (۱۷٪) در طبقه خوب و خیلی خوب قرار دارند.

این ارقام نشان‌دهنده ضعف در اعتمادسازی و کسب رضایت مخاطبان است. به نظر

کارشناسان، جهت اعتمادسازی و رضایت مخاطبان در برنامه‌های معارفی باید به غنای محتوای برنامه افزود، سطح اطلاع‌رسانی برنامه را بالا برد و توانایی ارتباط با مخاطب، جهت اثرگذاری را کسب کرد تا اعتمادسازی به وجود آید. به ویژه آن‌که طرح ایده‌های نو و بدیع در ساخت برنامه‌های معارفی مخاطبان را دو چندان خواهد کرد.

نمودار شماره یک- درصد مقبولیت شاخص‌های محتوایی از نظر کارشناسان ارزیابی برنامه‌های معارفی

با مشاهده نمودار شماره یک چنین استنباط می‌شود که توجه به اهداف و سیاست‌ها و اهداف رسانه با (66%) بالاترین درصد را به خود اختصاص داده است و توجه به منابع محلی و منطقه‌ای با (50%) پایین‌ترین درصد را به خود اختصاص داده است. دیگر معیارها در اندازه بین 50% تا 66% قرار دارند. از این رو مقبولیت معیار شاخص‌های محتوایی در حد متوسط رو به بالا میل دارد که لازم است تهیه‌کنندگان برنامه‌های گروه معارف مراکز استان درباره بالا بردن سطح محتوایی برنامه‌ها اهتمام بیشتری ورزند.

تحلیل شاخص‌های ساختاری و فنی

✓ درباره توجه به آرم و نام برنامه‌های گروه معارف، با در نظر گرفتن شاخص‌های موسیقی، بیان، لحن و کیفیت فنی برنامه، ارزیابان پس از بازشنوی 153 برنامه (78/4%) امتیاز پایین

داده‌اند و تنها ۲۲ برنامه (۱۲/۶٪) از سه امتیاز در نظر گرفته شده، دو امتیاز را کسب کرده‌اند. این میزان نشانه کم‌توجهی تهیه‌کنندگان به ساختن آرم و در نظر گرفتن نام برنامه است. بی‌تردید نام‌گذاری مناسب از مهم‌ترین شاخص‌های برنامه است که توجه به آن باید مد نظر تهیه‌کنندگان برنامه‌های گروه معارف باشد.

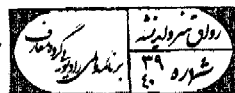
✓ در زمینه طراحی و تنظیم برنامه و جنبه‌های زیبایی‌شناختی، برنامه‌های تولیدی گروه معارف با شاخص‌های رعایت تنوع و توازن در آرایش‌های شکلی و فضای برنامه، نوآوری و خلاقیت در پرداخت برنامه سنجیده شدند و کارشناسان ۹۳ برنامه (۵۳٪) را در طبقه متوسط و سپس ۶۴ برنامه (۳۷٪) را در طبقه ضعیف قرار داده‌اند که نشان از ضعف برنامه‌ها در طراحی و تنظیم جنبه‌های زیبایی‌شناختی آن دارد. در این شاخص، تنها ۱۶ برنامه (۹٪) در طبقه خوب و خیلی خوب ارزیابی شده‌اند.

✓ از نظر طرز بیان و اجرای برنامه‌های معارفی، تعداد ۵۰ برنامه (۲۹٪) تنها نیمی از امتیازهای این شاخص را کسب کرده‌اند. ۴۸ برنامه (۲۸٪) چهار امتیاز و ۲۰ برنامه (۱۱٪) نیز تنها چهار امتیاز را کسب کرده‌اند. امتیازات بالاتر از متوسط نیز ۳۴ برنامه (۱۹٪) بوده است که رقم عمده‌ای به نظر نمی‌رسد. در مجموع ارزیابی کارشناسان درباره طرز بیان و اجراء کیفیت برنامه‌ها در حد متوسط و پایین‌تر بوده است.

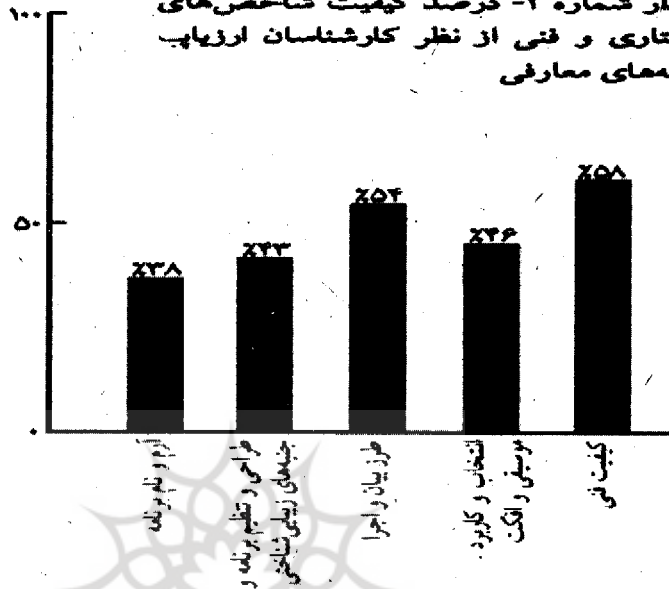
✓ درباره انتخاب و کاربرد موسیقی و افکت در برنامه‌های گروه معارفی با در نظر گرفتن شاخص‌های تجانس، تنوع، منطقی کاربرد، کیفیت فنی و مجاز بودن، ۶۶ برنامه (۳۸٪) چهار امتیاز از هشت امتیاز را کسب کرده‌اند. ۴۳ برنامه (۲۴٪) امتیازی کمتر از متوسط (سه امتیاز) و ۳۹ برنامه (۲۲٪) امتیازی بیش از متوسط (۵ امتیاز) کسب نموده‌اند. به نظر می‌رسد که تجمع فراوانی‌ها در امتیازات سه، چهار و پنج نیاز به اصل آموزش را دو چندان می‌کند تا تهیه‌کنندگان محترم گروه معارف مراکز استان، با بالا بردن توانایی حرفه‌ای خود از اصول برنامه‌سازی (کاربرد موسیقی و افکت) به نحو شایسته‌تری استفاده کنند.

✓ درباره کیفیت فنی برنامه‌های معارفی، کارشناسان، ۸۰ برنامه (۴۶٪) را در رده متوسط ارزیابی کرده‌اند و ۴۹ برنامه (۲۸٪) نیز ضعیف ارزیابی شده‌اند. در عین حال ۲۰ برنامه (۱۱٪) نیز خیلی ضعیف ارزیابی شده است و تنها ۲۶ برنامه (۱۵٪) در طبقه خوب و خیلی خوب قرار داده شده‌اند. هر چند کیفیت فنی برنامه‌ها به امکانات فنی مراکز بستگی دارد، با وجود این نباید از تأثیر کیفیت فنی برنامه‌ها بر جذب مخاطب غافل بود.

با مشاهده نمودار شماره دو چنین استنباط می‌شود که ازمیان کل برنامه‌های ارزیابی شده گروه معارف مراکز استان، تنها ۳۸٪ از برنامه‌ها در شاخص آرم و نام برنامه مطلوبیت لازم را داشته‌اند که پایین‌ترین درصد است. بالاترین درصد نیز مربوط به کیفیت فنی با ۵۸٪ است. در مجموع

نمودار شماره ۲- درصد کیفیت شاخص‌های ساختاری و فنی از نظر کارشناسان ارزیاب برنامه‌های معارفی

معیارهای شاخص‌های ساختاری و فنی در محدوده متوسط و پایین‌تر از آن قرار دارد که ضعف ساختاری و فنی این برنامه‌ها در مراکز را نشان می‌دهند.

تحلیل نقاط ضعف و قوت عوامل برنامه‌ساز

تهیه‌کنندگان: تهیه‌کنندگان ۱۲۰ برنامه (۶۸٪) در طبقه متوسط ارزیابی شده‌اند. تهیه‌کنندگان ۲۹ برنامه (۲۲٪) خوب و ۱۵ برنامه (۹٪) نیز در ضعیف ارزیابی شده‌اند. کارشناسان، نقاط ضعف تهیه‌کنندگی برنامه‌های معارفی را چنین برشمرده‌اند:

۱. بی‌توجهی به ویژگی‌های یک آرژم متناسب با قالب و ساختار برنامه؛
۲. فقدان انسجام موضوعی و نامشخص بودن هدف برنامه؛
۳. بی‌توجهی به منابع محلی و منطقه‌ای؛
۴. نامناسب بودن انتخاب موسیقی به لحاظ جنس، نوع و ریتم، طولانی بودن موسیقی‌های

فاصله:

۵. استفاده نامناسب از تواشبح؛

۶. طولانی بودن صحبت کارشناس؛

۷. انتخاب نامناسب گوینده (داشتن لحن حزن‌انگیز) و کم‌رنگ بودن حضور مخاطبان در

برنامه.

نویسندگان: نویسندگان ۱۲۵ برنامه (۱۷٪) در طبقه متوسط قرار دارند که بیشترین فراوانی است. ۳۴ برنامه (۱۹٪) خوب و ۱۵ برنامه (۹٪) ضعیف هستند و تنها نویسنده یک برنامه امتیاز خیلی خوب را کسب کرده است. از نظر کارشناسان، نقاط ضعف نویسندگی برنامه‌های معارفی چنین است:

۱. کلی بودن موضوعها (کلی نویسی)؛
۲. نامناسب بودن تنظیم رادیویی (ساده و روان بودن مطالب و در نتیجه فقدان ارتباط با مخاطب)؛
۳. استفاده از تعابیر و ترکیبات نامناسب و اصطلاح‌های پیچیده؛
۴. نداشتن ایجاز؛
۵. شعاری بودن مطالب؛
۶. ویرایش نبودن متن برنامه؛
۷. نداشتن پشتوانه تحقیقی و پژوهشی مطالب.

گزارشگران: از مجموع ۱۷۵ برنامه گروه معارفی، ۸۲ برنامه دارای گزارشگر بوده‌اند که گزارشگران ۷۱ برنامه (۸۷٪) در طبقه متوسط ارزیابی شده‌اند. شش برنامه (۷٪) در طبقه ضعیف و ۵ برنامه (۶٪) نیز در طبقه خوب ارزیابی شده‌اند. نقاط ضعف گزارشگران از نظر کارشناسان چنین است:

۱. اجرای گزارش، بدون مقدمه لازم؛
۲. طرح پرسش‌های نامناسب و غیر هدفمند بودن آن؛
۳. کیفیت فنی نامناسب گزارش؛
۴. فقدان فضاسازی و توصیف موقعیت گزارش.

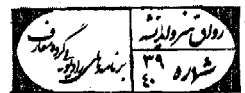
صدابرداران: از نظر کارشناسان فنی، ۱۰۷ برنامه (۶۱٪) دارای صدابرداری متوسط و ۵۹ برنامه (۳۴٪) دارای صدابرداری خوب بوده‌اند. در میان برنامه‌های ارزیابی شده تنها هشت برنامه (۵٪) در طبقه ضعیف قرار دارند و تنها یک برنامه از نظر صدابرداری در طبقه خیلی خوب جا گرفته است. مهم‌ترین نقاط ضعف صدابرداری برنامه‌ها از نظر ارزیابان عبارتند از:

۱. هم‌سطح نبودن صدای موسیقی و کلام؛
۲. فیدباین و فیدباوت نامناسب و تنظیم نامناسب میکروفون.

گویندگان: از نظر کارشناسان، ۹۱ برنامه (۵۲٪) در طبقه متوسط، ۷۶ برنامه (۴۴٪) در طبقه خوب، چهار برنامه (۲٪) در طبقه ضعیف و چهار برنامه در طبقه خیلی خوب ارزیابی شده‌اند. برخی از نقاط ضعف گوینده‌های برنامه‌ها عبارتند از:

۱. صدای خش‌دار؛

1. fade in
2. fade out

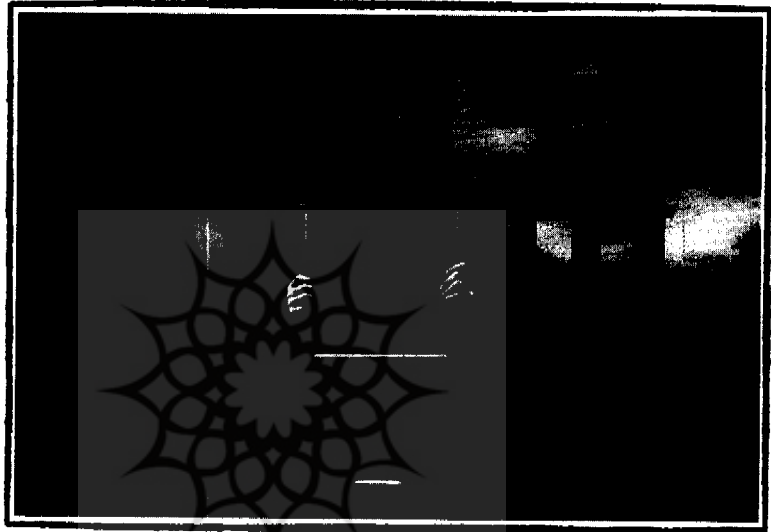

۲. اجرای تصنعی و لحن کاذب؛

۳. رعایت نکردن فن بیان؛

۴. ناتوانی در بداهه‌گویی به ویژه در برنامه‌های زنده.

در نمودار شماره سه درصد امتیاز عوامل برنامه های گروه معارف مرکز استان ها در طبقات کیفی نشان داده شده است.

پیشنهادها

الف) رادیو قادر است از طریق شناسایی و آموزش اصول اعتقادی و عملی یک دین یا مذهب و سودهی به احساسات، ادراکات و عواطف و انگیزه‌های افراد در راستای آن، احساس تعلق، وابستگی و نزدیکی به دین یا مذهب معین را در انسان پیدا و تقویت کند. از این رو به نظر می‌رسد که مدیران و متصدیان محترم گروه معارف و مناسبت‌های دینی و مذهبی، تولید این گونه برنامه‌ها را ساده نپندارند، بلکه برای تولید آن‌ها حساسیت‌ها و ظرافت‌های لازم را داشته باشند.

ب) مباحث معارفی در شبکه‌های مختلف، نزدیک به ۹۰٪ کارکرد آموزشی دارند. از این رو تهیه‌کننده، نویسنده، کارشناس، گزارشگر و حتی عوامل فنی برنامه‌های معارفی مانند معلمی هستند که در کلاس جامعه به تدریس اشتغال دارند. پس لازم است در راستای شغل مقدس خود، و با استفاده از توان تخصصی، این منبع عظیم و تخصصی را به بهترین پیام رادیویی تبدیل نمایند.

ب) معمولاً در برنامه‌های مناسبتی یا مذهبی و معارفی، گروه طرح و برنامه به دلیل ذهنیت ساده‌انگار، با این قبیل برنامه‌ها تسامح زیادی انجام می‌دهد، به گونه‌ای که درباره برنامه‌های مناسبتی، یک هفته مانده به آن مناسبت، مجوز ساخت آن را صادر می‌کنند. اولاً زمان مناسبت‌های مذهبی کاملاً مشخص است، از این رو گروه طرح و برنامه می‌تواند با برنامه‌ریزی سه ماه پیش، درباره پذیرش طرح‌های آن مناسبت از سوی طراح و تهیه‌کنندگان اقدام نماید تا ظرف یک هفته طرح‌های برگزیده جهت تولید به طراح و تهیه‌کننده داده شود. دوم آن که گروه می‌تواند تهیه‌کننده این قبیل برنامه‌ها را از سه ماه پیش مشخص کند، تا تهیه‌کننده به جمع‌آوری اطلاعات، طراحی، مشخص کردن عوامل و ... ملزم شود؛ یعنی از سه ماه پیش دغدغه ساخت برنامه در ذهن تهیه‌کننده باشد.

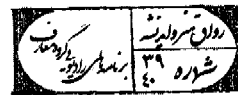
ت) تغییر، همیشه به عنوان یک اصل در زندگی بشر، موجب رشد و تعالی او می‌شود. تغییر در شکل، محتوا و اجرای برنامه‌ها و بیرون آمدن از قالب‌های معمول می‌تواند زمینه‌ساز تحول شود. به همین خاطر لازم است جهت تولید برنامه‌های معارفی از قالب‌های رایج کلیشه‌ای دور شد و با طراحی و ایده‌پردازی، برنامه‌های جدیدی را در چهارچوبی نو و جدید ارائه داد.^۳ تولید برنامه‌های ویژه ماه رمضان با توجه به طیف گسترده مخاطب، می‌تواند شروعی بر این سنت‌شکنی‌ها باشد.

ث) برنامه‌های محلی (استانی) می‌توانند شبیه آدم‌های محلی باشند؛ همان گونه که افراد محلی دارای لهجه، نوع پوشش، نوع رفتار و باورهای ویژه هستند. برنامه‌های معارفی می‌توانند از این قاعده پیروی کنند، به گونه‌ای که بازشنوایی آن از سوی داوران یا کارشناسان یا هر صاحب‌نظر دیگری، نشان و رنگ و بوی آن دیار را داشته باشد. به ویژه آن‌که با تنوع عناصر فرهنگی در کشورمان، قالب‌های نو در برنامه‌سازی و بومی‌محوری می‌تواند یک اصل در تولید برنامه‌های معارفی باشد. ضمن آن‌که باید توجه داشت، پرداخت هنرمندانه به موضوع از اصول اولیه تهیه‌کنندگی است.

ج) با توجه به آن‌که ۹۵٪ برنامه‌های ارزیابی‌شده مربوط به گروه معارف مراکز استان ترکیبی ساده و تنها ۵٪ ترکیبی‌نمایشی بوده‌اند، استفاده از فرهنگ بومی و محلی در ساخت برنامه‌های معارفی با ساختار ترکیبی‌نمایشی بی‌تأثیر نیست. از آن‌جا که اعتقادات و باورهای مذهبی مردم بخشی از فرهنگ بومی را تشکیل می‌دهد، استفاده از آن‌ها - به دور از خرافه - بسیار ثمربخش و در مخاطب تأثیرگذار است. از این رو استفاده از برنامه‌هایی با ساختار ترکیبی‌نمایشی و استفاده از فرهنگ بومی محلی ضمن تنوع برنامه، به جذب مخاطب بیشتر کمک می‌کند.

چ) جدول شاخص‌های محتوایی و شاخص‌های ساختاری و فنی با توجه به امتیازاتی که کارشناسان ارزیاب به برنامه اختصاص داده‌اند، مطلوبیت لازم را ندارد؛ چرا که شاخص‌های

۳. یادمان باشد سنت‌شکنی آقای قرآنی در برنامه درس‌هایی از قرآن موجب شد تا این برنامه در زمان خود بیننده‌های بسیاری داشته باشد.

محتوایی در حد متوسط و کمی بالاتر و شاخص‌های ساختاری و فنی در حد متوسط و کمی پایین‌تر ارزیابی شده است. از این رو کارشناسان درباره هر برنامه معارفی، پیشنهادهای اصلاحی در انتهای فرم مربوط ارائه داده‌اند که اهم آن‌ها با توجه به فراوانی آن‌ها ذکر می‌شود:

- ✓ در تولید برنامه‌های نوع معارفی:
- ✓ آوازهای عرفانی و تواشیح و متن باید با هم هم‌خوانی داشته باشند؛
- ✓ گفتارها، تواشیح و آوازها هر چه کوتاه‌تر باشند به جذابیت برنامه کمک می‌کنند؛
- ✓ پرسش و پاسخ مسائل شرعی در برنامه بر جذابیت برنامه می‌افزاید؛
- ✓ استفاده از هم‌خوانی باید بر اساس ارتباط معنایی با محتوا ارائه شود و میزان آن رعایت شود؛

✓ تناسب بین متون، اشعار، تواشیح و موسیقی رعایت شود و از مؤلفه‌های بومی و منطقه‌ای استفاده شود؛

✓ سطح‌گیری^۲ صدا از طرف صداپرداز در ابتدای برنامه حتماً انجام شود تا در طول برنامه هم‌سطحی بین لول موسیقی و کلام وجود داشته باشد؛

✓ استفاده از کارشناسان مجرب و مصاحبه با بزرگان علم و دین بر جذابیت برنامه می‌افزاید؛

✓ لحن روان و صمیمی و اجرای پر نشاط در برنامه‌های معارفی بسیار ضروری است. متأسفانه بعضاً از صدای حزن‌انگیز در این گونه برنامه‌ها استفاده می‌شود؛

✓ تهیه گزارش از نمازخانه‌های ادارات و مدارس، کارخانه‌ها و ... تأثیرگذار است، به ویژه اگر فضاسازی لازم صورت گیرد و گزارشگر بتواند طراوت حال نمازگزاران را منتقل کند.

✓ در برنامه‌ها حتماً نشانی و شماره آیات و سوره‌ها اعلام شود. هم‌چنین در هنگام استفاده از روایت و احادیث، منبع آن‌ها ذکر شود. ضمناً شایسته است نام قاری قرآن در برنامه آورده شود.

منابع

کیا، علی‌انصر. **رادیو و جامعه**. تهران: مکتب، ص ۸۸ - ۱۳۸۰

شب قدر در رادیو. گفت‌وگو با دکتر سیدحسن خجسته. **مجله رادیو**. شماره ۱۳. صفحه ۶۶.

۱۳۸۱

